

Blåsippan

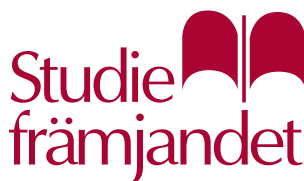
Nr 2 • 2020 Årgång 12

Botaniska Föreningen i Västmanlands län

Innehåll

2020 – friluftslivets år.....	3
Årets växt 2020 – balsaminer.....	4
Planera för tibast – årets växt 2021	7
Ny rödlista ger nya prioriteringar	8
Vill även du bli floraväktare?.....	25
Floraväktare = miljöhjälte.....	25
Fem förrädiska frestelser	26
Gullhavre äntligen åter i länet	32
Årsmötesutflykt i Salas kalkrika marker.....	34
Grusbräcka på Västerås bangård	38
Varningstriangel i Artportalen	40
Fältguide om ängssvampar	43
Ut och inventera åkerogräs	44
Spännande svampfynd i november	47
FOTOsyntesen	49
Om föreningen	51
Återkommande citerade källor.....	51

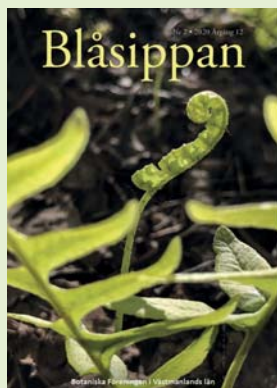
Botaniska Föreningen
i Västmanlands län samarbetar
med Studieförbundet
Västmanland

Studieförbundet är partipolitiskt,
fackligt och religiöst obundet.
Profilområden är djur, natur, miljö
och kultur.

www.studieforamjandet.se/vastmanland

Du hittar uppdaterad förenings-
information på: www.bfiv.se
Gå gärna med i Facebook-
gruppen Vilda växter i Västmanland.

Blåsippan nr 2 2020, årgång 12

ISSN 2002-2883

Omslagsbild: Stensöta *Polypodium vulgare*, Kilen, Kungsör,
2020-05-30. Foto: Jan Petersson.

Övriga fotografier: Respektive artikelförfattare (om ej annat anges)

Blåsippan ges ut två gånger per år till medlemmar i Botaniska
Föreningen i Västmanlands län. Tidigare nummer: www.bfiv.se

Redaktion: Jan Petersson och Tina Nordberg
E-post för manus och bilder: blasisppan@yahoo.com

Tryck: Arkitektkopia, Eskilstuna, 2020

2020 – friluftslivets år

Pandemi och hemester har gjort att uteaktiviteter fått ett uppsving i år. På nyheterna var det precis ett inslag om att stormkök utsetts till årets julklapp och att Trangia sålt stormkök som aldrig förr. Personligen har det blivit rekordmånga fynd inlagda i Artportalen under året. Ett resultat av detta är att jag kommer att passera 10 000 fynd av kärleväxter i länet. Totalt kommer vi att passera 20 000 fynd av kärleväxter i länet under 2020. Så många fynd har vi bara haft i länet under två tidigare år, när Hans Rydberg dammsög Västeråstrakten på uppdrag av Västerås stad.

För egen del har det blivit rätt många kortare utflykter både till fots och cykel hemifrån för att få röra mig efter arbetsdagens stillasittande arbete vid dator hemifrån, sedan mitten av mars. Alltid finns något att upptäcka. Tar man en liten annan väg än den "vanliga" kan det komma överraskningar. Och olika tider under året ger olika möjligheter till nya upptäckter. November är en fin månad att se bok. De brunröda bladen syns på långt håll. Från planterade bokar vid skogen intill Gäddeholms ladugård kan yngre träd upptäckas i rätt stort område, där fåglar hjälpt till att sprida bokollon. Jag upptäckte för två år sedan att vi även fått en liten bok strax utanför vår tomt. Det är knappt två kilometer från "bokskogen" vid Gäddeholm, som bör vara källan till de spridda bokollonen.

När det gäller föreningens utflykter och möten har det blivit mera sparsmakat i år på grund av pandemin. Vi får hålla tummarna

att läget bättrar sig till kommande vår och sommar. Vi ser gärna att vi blir flera medlemmar i föreningen. De ökade uteaktiviteterna i år har inte förändrat vårt medlemsantal, vi har fått sex nya medlemmar under året och tappat lika många. Däremot har Facebooksidan "Vilda växter i Västmanland" ökat från 222 till 272 medlemmar i mitten av november. Det är lysande! Använd gärna Facebooksidan för att dela dina upplevelser och fynd.

På andra plats när det gäller årets julklapp kanske kan bli ett medlemskap i BFiV. Ge gärna bort ett sådant till någon du känner! Och bjud in dina kompisar till vår Facebooksida.

Bengt Stridh
ordförande i BFiV

Tack

till alla er som på olika sätt delar kunskaper, bilder och upplevelser här i Blåsippan och i Facebookgruppen Vilda Växter i Västmanland.

Balsaminer besökta på 100 lokaler

Av Bo Eriksson (text) & Bengt Stridh (foto)

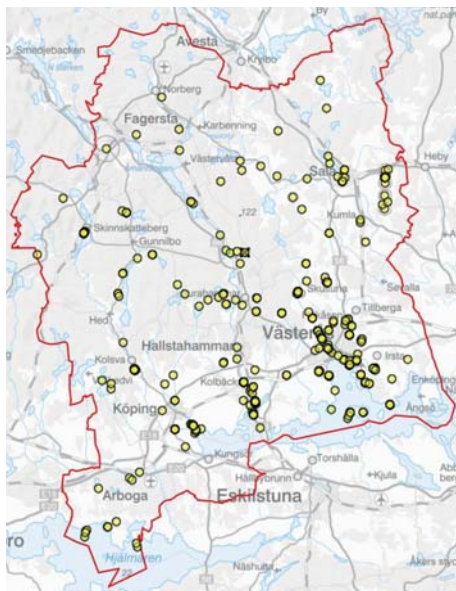
Jättebalsamin *Impatiens glandulifera*

Arten har i år rapporterats från 51 lokaler (57 bestånd). Största lokalen är snötippen, Sala, med minst 700–800 exemplar fördelade på cirka 600 kvadratmeter. Andra stora förekomster finns i Josefsdalsbäcken, Sala (200 kvadratmeter), Bysala, Skinnskatteberg (200 kvadratmeter), Slussvägen, Hallstahammar (200 kvadratmeter), Västerås (200 kvadratmeter), Dingtuna (50 kvadratmeter) och Forsby, Västerås (40 kvadratmeter).

Av de 51 rapporterna kom 23 genom Artfaktas webbplats för rapportering av invasiva arter (invasivaarter.nu).

Jättebalsamin är en av de arter som EU har svartlistat. Den får alltså inte säljas, odlas, transporteras med mera. Det är markägaren som är ansvarig för att bekämpa arten.

Enligt Miljöbalkens 29:e kapitel 2c§ är otillåten hantering av en invasiv art straffbar, med böter eller fängelse upp till två år som möjlig påföljd.

Jättebalsamin i Västmanlands län, 1900–2020. Artportalen 2020-11-14.

Jättebalsamin. Hamre våtmark, 2019-08-09.

Rapporter till Artportalen 2020

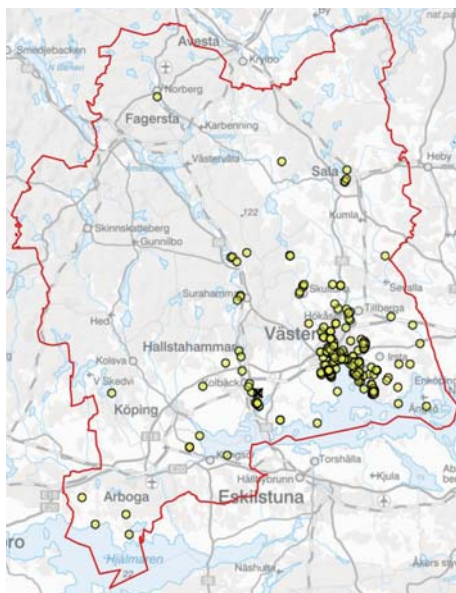
Kommun	Lokaler	Bestånd
Hallstahammar	10	11
Köping	7	10
Sala	7	7
Skinnskatteberg	8	9
Surahammar	4	5
Västerås	15	15
Summa	51	57

Blekbalsamin *Impatiens parviflora*

Arten har påträffats på 37 lokaler/bestånd. Kungsörslokalen var på 20 kvadratmeter. Salalokalen (snötippen) hade minst 300 exemplar.

Rapporter till Artportalen 2020

Kommun	Lokaler	Bestånd
Hallstahammar	1	1
Kungsör	1	1
Sala	1	1
Surahammar	2	2
Västerås	32	32
Summa	37	37

Blekbalsamin i Västermanlands län, 1900–2020.
Artportalen 2020-11-14.

Blekbalsamin. Dyudden, 2019-08-11.

Springkorn *Impatiens noli-tangere*

Springkorn var den av arterna som vi prioriterade och den hittades på tolv lokaler och söktes förgäves på två lokaler.

Den individrikaste lokalen var Dammsjöbäcken, väster om Ornnäsviken, Hörendesjön, Norbergs kommun. Där hade arten elva delförekomster, varav de största var på 15, 40 och 100 kvadratmeter. På lokalens övriga sju delområden räknades 405 plantor.

Rapportörer: Henrik Berg, Kjell Ek-lund, Kalle Källebrink, Ralf Lundmark,

Einar Marklund, Owe Rosengren och Bengt Stridh, plus medobservatörer.

På två tidigare lokaler på Storholmen, väster om Fläcksjön, söktes arten förgäves.

Springkorn i Västmanlands län, 1900–2020.
Artportalen 2020-11-14.

Springkorn. Hammarna, 2020-07-27.

Planera för tibast – årets växt 2021

Av Bo Eriksson (text) & Bengt Stridh (foto)

Med sina iögonfallande blommor på bar kvist signalerar tibast *Daphne mezereum* tidigt den nya vårens ankomst. Därför är det ett tips att redan nu under vintern söka i Artportalen var tibast varit rapporterad.

Under åren 2010–2020 är 255 rapporter för tibast inlagda i Artportalen. Det ger dig goda möjligheter att hitta lokaler i din närhet. Besök så många som möjligt och rapportera dina fynd. Håll ögonen öppna även i andra marker, så ökar möjligheten till fynd på nya lokaler.

Under 2020 har tibast rapporterats på 25 lokaler i länet, fördelat på Arboga (2), Fagersta (3), Köping (1), Norberg (3), Sala (6), Skinnskatteberg (3), Surahammar (4) och Västerås (3).

Läs mer om tibast på sidan 31.

Tibast. Båtbygget, 2018-04-28

Tibast. Källfallet, 2017-07-23

Tibast i Västmanlands län, 1900–2020.
Artportalen 2020-11-14.

Ny rödlista ger nya prioriteringar

Av Einar Marklund

I år var det dags igen för en ny rödlista med ny information om våra hotade arter. Vart femte år bedömer experter hotsituationen för organismer alltifrån ryggradsdjur och kärlväxter till småkryp och alger. Listan fastställs av Naturvårdsverket och ska ligga till grund för åtgärder för skydd av arter som riskerar att försvinna, en del av arbetet med bevarandet av biologisk mångfald.

Det ideella floraväkeriet är en del av uppföljningen av hotsituationen för kärlväxterna. En ny rödlista innebär att man får göra vissa omprioriteringar i floraväkeriet.

De hotade arterna, de som tillhör kategorierna CR (akut hotad), EN (starkt ho-

tad) och VU (sårbar) är automatiskt högt prioriterade i floraväkeriet och nya hotarter för med sig ökat behov av floraväkeri. Arter som tillhör kategorin NT (nära hotade) är också intressanta att följa, men generellt lägre prioriterade. Några av dem finns fortfarande på många håll i länet medan andra har bara ett fåtal lokaler och därför från ett länsperspektiv är intressantare att följa.

Här följer en liten genomgång av viktiga förändringarna i listan som berör kärlväxterna i länet. Den fullständiga rödlistan kan beställas eller laddas ner från Artdatabanken: www.artdatabanken.se/bestall-rodlista-2020

Knippnejlika *Dianthus armeria* har flyttats från hotkategori starkt hotad (EN) till sårbar (VU), men kvarstår i Floraväkeriet. Anundshög, 2020-09-20. Foto: Bengt Stridh

Kategorier i rödlistan

Rödlistade	RE	Nationellt utdöd	Hotade
	CR	Akut hotad	
	EN	Starkt hotad	
	VU	Sårbar	
	NT	Nära hotad	
	DD	Kunskapsbrist	
	LC	Livskraftig	

Nya hotade arter som ska prioriteras i floraväxteriet är:

Hålröt *Aristolochia clematitis*

Knäröt *Goodyera repens*

Stor bockröt *Pimpinella major*

Flotagräs *Sparganium gramineum*

Strandviol *Viola stagnina*

Frånsett knäröt har dessa arter endast ett fåtal lokaler i länet. Regelbundna återbesök på samtliga borde vara realistiskt. Knäröt däremot har ett stort antal relativt sentida lokaler. Då den dessutom kan vara svår att återfinna om den inte blommar får man nog ofta vid ett återbesök nöja sig med att konstatera om lämplig biotop, gammal barrskog, finns kvar. Är marken kalavverkad eller omvandlad till granplantage kan förekomsten betraktas som utgången. Anledningen till att knäröten trots många fynd lyfts upp till en hotkategori är naturligtvis att skogsmaskiner nu snabbt förstör lokalerna. Viktigt är också att nyfynd av knäröt lyfts in i floraväxteriet så att biotopförändringar kan följas.

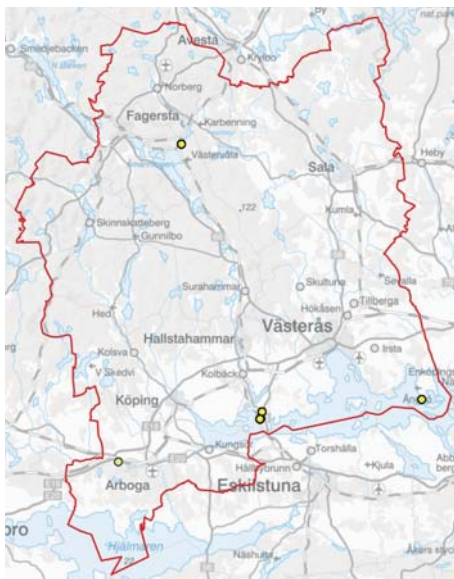
Flotagräs har sökts under 2020 utan återfynd, men den bör finnas kvar i länet. Båt rekommenderas för eftersök.

Hålröt *Aristolochia clematitis*

NT → EN

Åholmen, 2012-07-01. Foto: Bengt Stridh

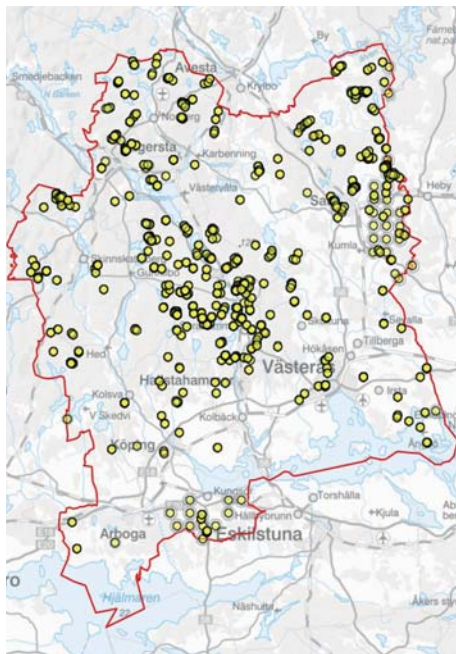
Utbredningskartorna visar fynd rapporterade till Artportalen, Västmanlands län, 1900–2020. Kartuttag: 2020-11-14

Knärot *Goodyera repens*

NT → VU

Näs, 2012-07-01. Foto: Bengt Stridh

Knärotens greniga och krypande jordstam bildar mattor av vintergröna bladrossetter. Kohagens naturreservat, Surahammar, 2020-05-25. Foto: Tom Sävström

Stor bockrot *Pimpinella major*

NT → EN

Djupnäs, 2013-07-24. Foto: SMY Widhe

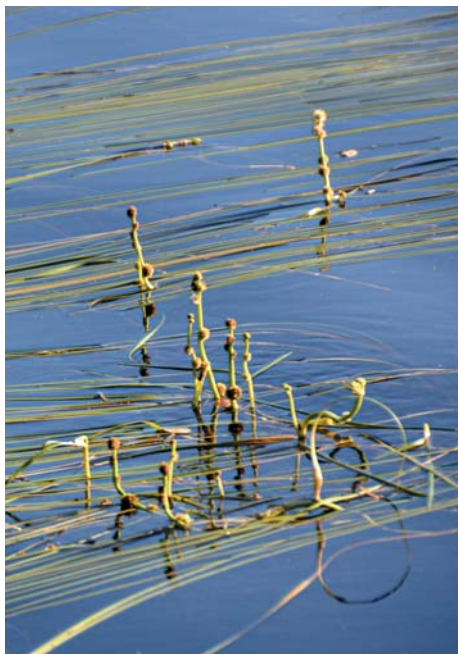
Västervåla, 2012-07-13. Foto: Anders Jacobson

Västervåla, 2012-07-13. Foto: Anders Jacobson

Flotagräs *Sparganium gramineum*

LC → VU

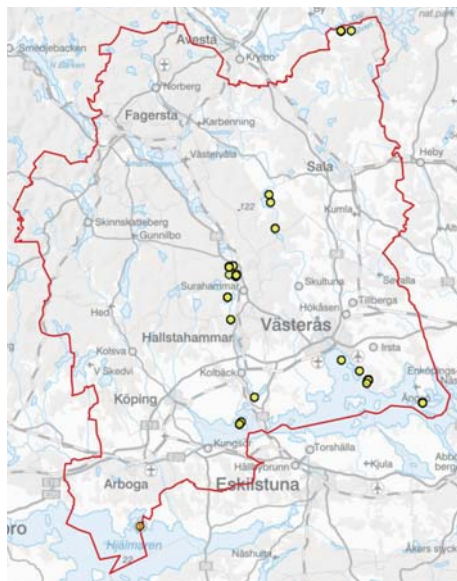
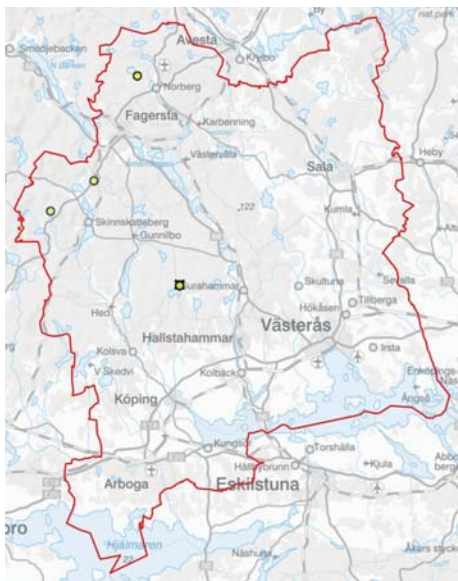
Fagertjärn (Örebro län), 2018-07-12. Foto: Arne Holmer

Strandviol *Viola stagnina*

NT → VU

Malmen, Gäddeholm, 2018-05-15. Foto: Bengt Stridh

Rödlistade arter som inte längre är nationellt hotade och därför lägre prioriterade i floraväxteriet är:

Loppstarr *Carex pulicaris*

Röd skogslilja *Cephalanthera rubra*

Skogssvingel *Drymochloa sylvatica*

Slätterfibbla *Hypochaeris maculata*

Stallört *Ononis spinosa* subsp. *hircina*

Trots att loppstarr, röd skogslilja, skogssvingel och stallört inte längre ses som nationellt hotade finns det ett regionalt intresse av att även fortsättningsvis hålla koll på förekomsterna då de bara finns på ett fåtal lokaler och kan riskera försvinna.

För loppstarr finns inga fynd i länet efter 1987. Slätterfibbla har däremot relativt många lokaler, men då den snabbt försvinner när marker växer igen och dessutom är lätt att identifiera och lokalisera bör man även fortsättningsvis se till lokalerna.

Loppstarr *Carex pulicaris*

VU → NT

Röd skogslilja *Cephalanthera rubra*

VU → NT

Skyddsklassad art.
Utbredningskarta visas ej.

Klackberg, 2018-07-27. Foto: Bengt Stridh

Skogssvingel *Drymochloa sylvatica*

VU → NT

Slätterfibbla *Hypochaeris maculata*

VU → NT

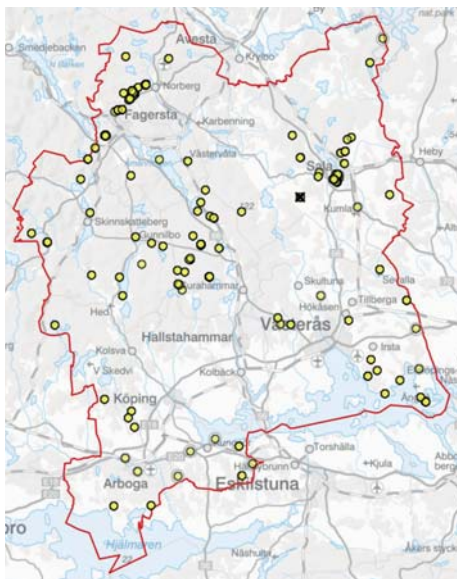
Lilla Malmjärnen, 2016-07-13. Foto: Bengt Stridh

Stallört *Ononis spinosa* subsp. *hircina*

VU → NT

Gäddeholm, 2018-08-05. Foto: Bengt Stridh

Nya nära hotade arter på rödlistan är:

Vårstarr *Carex caryophylla*

Backstarr *Carex ericetorum*

Klofibbla *Crepis tectorum*

Linnmåra/småsnärjmåra *Galium spurium*

Vippärt *Lathyrus niger*

Flentimotej *Phleum phleoides*

Brunag *Rhynchospora fusca*

Vattenfräne *Rorippa amphibia*

Svinrot *Scorzonera humilis*

Krusfrö *Selinum carvifolia*

Säfferot *Seseli libanotis*

Gullklöver *Trifolium aureum*

De nära hotade arterna är lägre prioriterade i floraväxteriet, men flera av de nya arterna är knutna till jordbrukslandskapets ängs- och betesmarker som snabbt minskar.

Vårstarr, backstarr, klofibbla, flentimotej, svinrot, krusfrö och gullklöver finns fortfarande på åtskilliga ställen i länet, men försvinner snabbt när hävden upphör. Vägkanter är ofta de sista tillflyktsorterna.

Åkerogräsen linnmåra/småsnärjmåra påträffas numera mest tillfälligt och lokalerna är därför mindre meningsfullt att återbesöka. Andra metoder för att följa de rödlistade åkerogräsen finns på annan plats i detta nummer.

Några av arterna finns på förhållandevis få lokaler och är mer intressanta att följa. Det gäller vippärt, brunag, vattenfräne och säfferot.

Flentimotej finns på många lokaler på Mälarslätten, men minskar snabbt i utbredning norr därom.

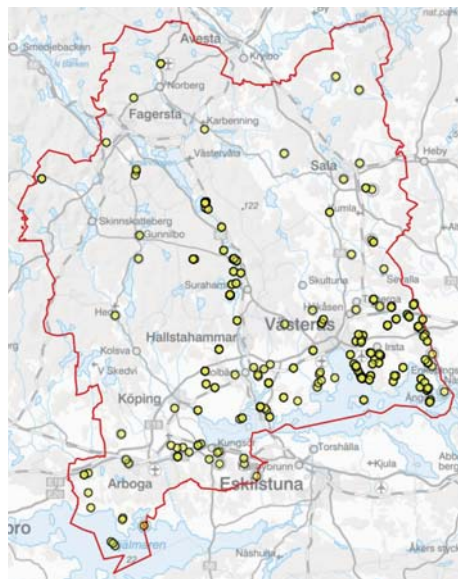
Nya lokaler för NT-arterna kommer successivt att lyftas in i floraväxteriet för att underlätta uppföljning.

Vårstarr *Carex caryophylla*

LC → NT

Skurusund, 2016-05-15. Foto: Bengt Stridh

Backstarr *Carex ericetorum*

LC → NT

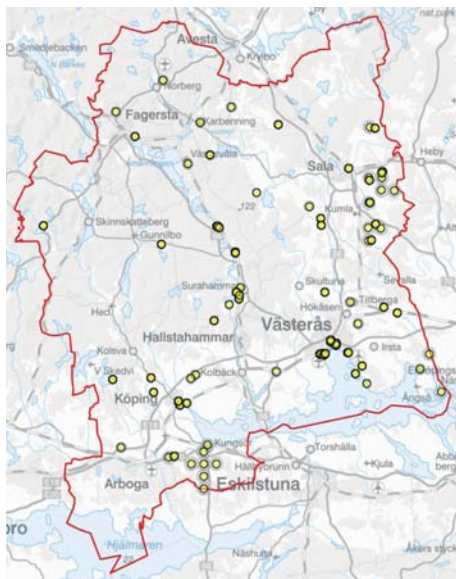
Hovgårdens grusgrup, 2017-07-11. Foto: Tom Sävström

Klofibbla *Crepis tectorum*

LC → NT

Gjuteriparkeringen, Västerås, 2017-06-16. Foto: Bengt Stridh

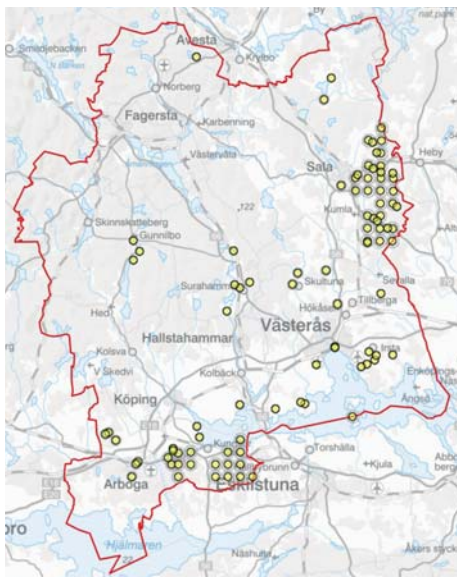

Linmåra/småsnärjmåra

LC → NT *Galium spurium*

Småsnärjmåra, Mellangården, Irsta, 2020-07-25.
Foto: Bengt Stridh

Vippärt *Lathyrus niger*

LC → NT

Muren, Ramnäs, 2015-07-17. Foto: Tom Sävström

Flentimotej *Phleum phleoides*

LC → NT

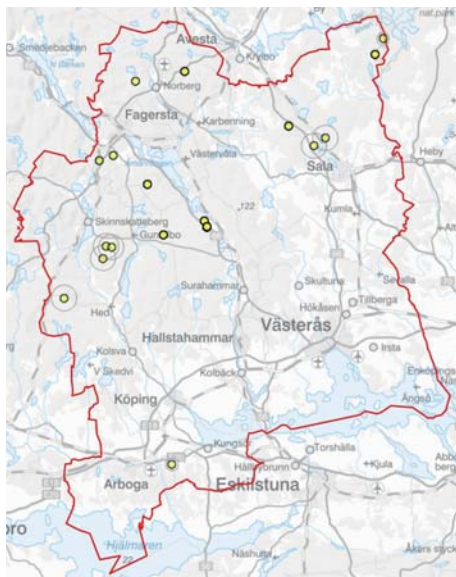
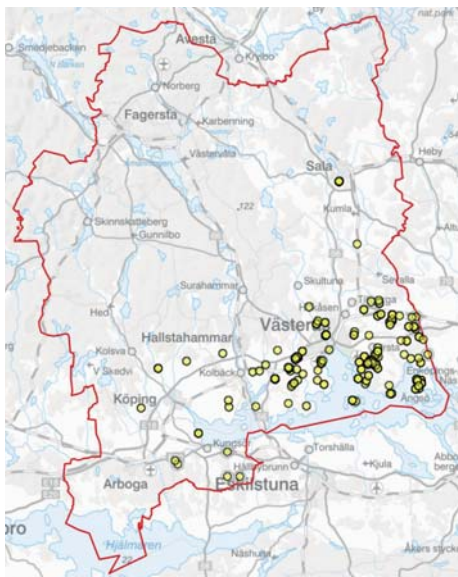
Dyudden, 2020-07-23. Foto: Bengt Stridh

Brunag *Rhynchospora fusca*

LC → NT

Ytterängsmossen, 2020-07-28. Foto: Bengt Stridh

Vattenfräne *Rorippa amphibia*

LC → NT

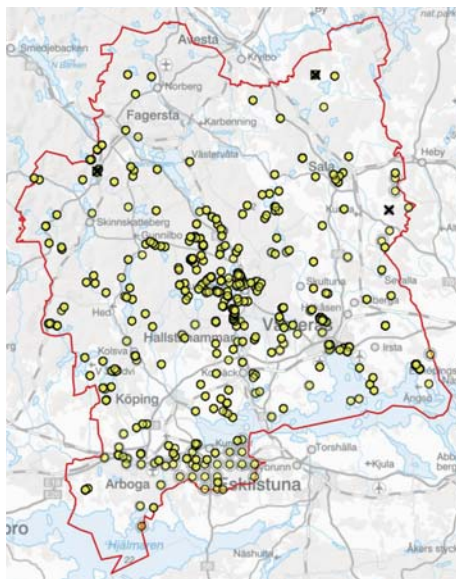
Lillåudden, 2019-07-03. Foto: Bengt Stridh

Svinrot *Scorzonera humilis*

LC → NT

Stora Lövås, 2020-05-30. Foto: Jan Petersson

Krusfrö *Selinum carvifolia*

LC → NT

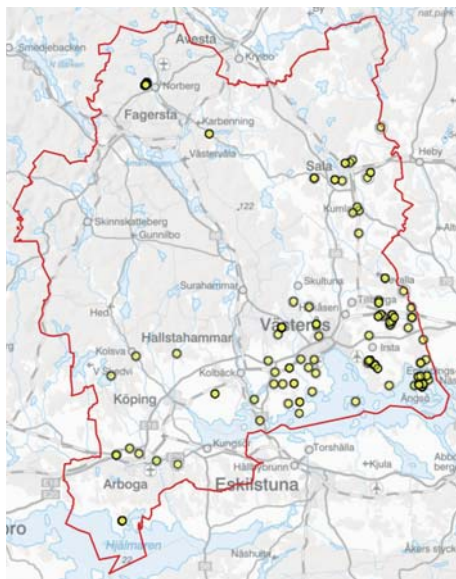
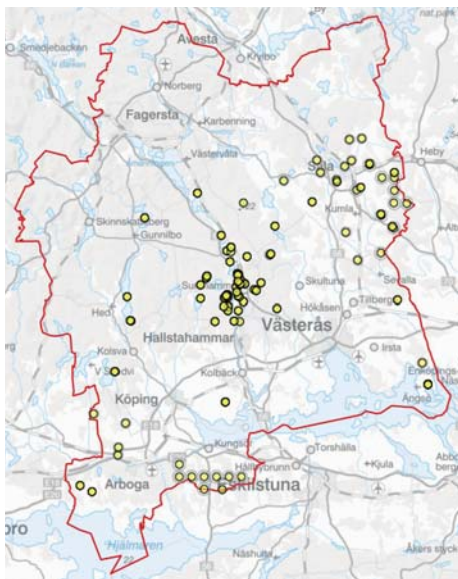
Kocktorp, 2018-07-07. Foto: Bengt Stridh

Säfferot *Seseli libanotis*

LC → NT

Tibble, 2020-07-11. Foto: Bengt Stridh

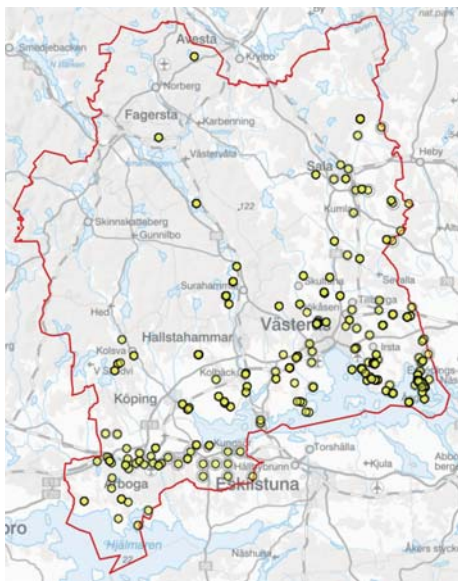

Gullklöver *Trifolium aureum*

LC → NT

Västura gravfält, 2015-07-18. Foto: Tom Sävström

Tällbo, 2020-07-23. Foto: Bengt Stridh

Arter som försvunnit från rödlistan är:

Grönskära *Bidens radiata*

Blek jordrök *Fumaria vaillantii*

Ävjebrodd *Limosella aquatica*

Stenfrö *Lithospermum officinale*

Gråmalva *Malva thuringiaca*.

Grönskära och ävjebrodd är strandväxter som växer på stränder som temporärt blottläggs vid lågvatten och därmed svåra att övervaka. De har visat sig vara vanligare än man tidigare trott och därför också mindre angelägna att övervaka. I länet finns de framför allt vid Dalälven.

Blek jordrök uppträder tillfälligt och är inte lämpad för floraväxteri. Stenfrö däremot är på sin enda lokal på Ridön angelägen att följa förekomsten av även i fortsättningen.

Grönskära *Bidens radiata*

VU → LC

Klingvallsviken, Färnebofjärdens nationalpark, 2018-09-05.
Foto: Peter Ståhl

Blek jordrök *Fumaria vaillantii*

NT → LC

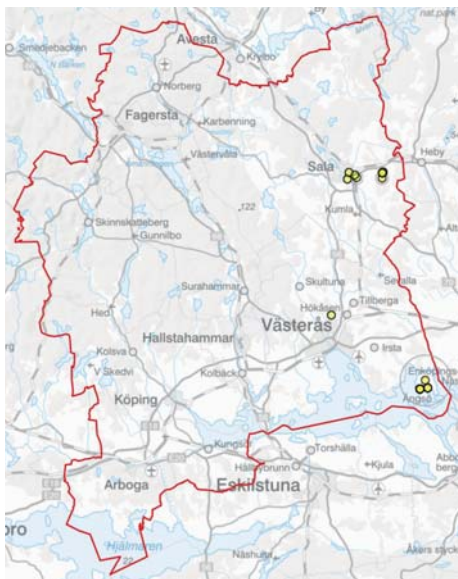
Ängsö slott, 2018-06-30. Foto: Bengt Stridh

Ävjebrodd *Limosella aquatica*

NT → LC

Bysjön, 2018-10-05. Foto: Bengt Stridh

Stenfrö *Lithospermum officinale*

NT → LC

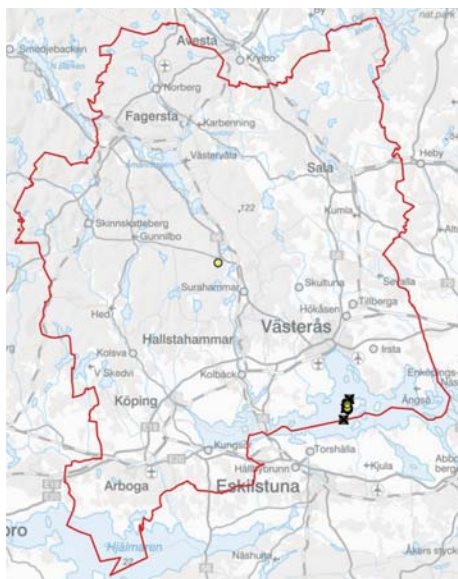
Ridön, 2012-11-15/2016-06-22. Foto: Markus Rehnberg

Gråmalva *Malva thuringiaca*

NT → LC

Ängsö slott, 2018-07-07. Foto: Bengt Stridh

Vill även du bli floraväktare?

Det blir du enkelt genom att ta kontakt med någon av oss som samordnar verksamheten i länet:

Einar Marklund

E-post: enar.marklund@bredband.net

Bo Eriksson

E-post: fagelbo45@gmail.com

Vi ger dig närmare information om hur floraväktariet fungerar och vad som ska floraväktas i Västmanlands län.

Studera gärna de handledningar som finns på Svenska Botaniska Föreningens webbplats. Där finns detaljerade beskrivningar av vad som ska registreras och hur du går tillväga vid rapporteringen.

All rapportering sker i Artportalen. Du kan också få behörighet att i Artportalen rapportera direkt på floraväktarlokalerna.

Mer om floraväktariet:

svenskbotanik.se/floravaktarna

Floraväktare = miljöhjälte

Att fortsätta följa förändringar i floran är angeläget och de ideella insatsernas betydelse har i år också uppmärksammats genom att floraväktarna tilldelats WWF:s pris Årets Miljöhjälte. I år gick utmärkelsen även till Våra barns klimat och Fältbiologerna. Grattis till er alla!

Årets Miljöhjälte instiftades 2010. Initiativet uppmärksammar personer eller organisationer som haft mod att gå mot strömmen, gjort något nyskapande som kan göra skillnad för miljön och varit ett föredöme och inspiration för andra. Enligt WWF ska insatsen huvudsakligen ha skett på frivillig basis, utanför arbetstid.

Juryns motivering till att ge utmärkelsen till floraväktarna:

"Florans Väktare – så som det namnet säger är Floraväktarna naturens egna förkämpar. Med beundransvärd uthållighet delar de sakkunnigt med sig av kunskaper och entusiasm till både gammal som ung i hela vårt avlånga land. Utan er – mindre flora och en fattigare svensk natur".

Fem förrädiska frestelser

Av Tina Nordberg & Jan Petersson

Allt är inte guld som glimmar. Det gäller även i växtriket. Bär och frukter kan vara mer frestande än vad de är lämpliga att äta. Här är fem sådana, som bäst avnjuts med ögonen.

Ormbär, Riddarhyttan, 2017-07-22.
Foto: Jan Petersson

Tryckta källor:

Corneliusson, Jens. 2000. *Växternas namn*. 2. uppl. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Hoffberg, C. F. 1792. *Anvisning til Wäxt-Rikets Kännedom*. 3:e uppl. Stockholm.

Linné, Carl von. 1986. *Svensk Flora*. Stockholm: Forum.

(Originalalets titel: *Flora svecica*, utgiven av Lars Salvius, Stockholm, 1755)

Mabberley, D. J. 1987. *The Plant-Book*. Cambridge University Press.

Mossberg, Bo, och Stenberg, Lennart. 2018. *Nordens Flora*. Stockholm: Bonnier Fakta.

Nyman, C. F. 1980. *Utkast till svenska växternas naturhistoria 1–2*. Avesta: Gidlunds. (Originalutgåva utgiven av N. M. Lindh/Abr. Bohlin, Örebro, 1867/1868)

Digitala källor:

Den virtuella floran, <http://linnaeus.nrm.se/flora/> (hämtad 2020-04-11)

Artportalen, <http://www.artportalen.se/>

(utbredningskartor för rapporter 1900-01-01 – 2020-11-14)

Kompletterande källor anges i texterna.

Besksöta

Solanum dulcamara

Familj: Potatisväxter *Solanaceae*

Foto: Tina Nordberg

Besksöta är en slingrande halvbuske med mörkt lila blommor. Växten trivs på kväverik och fuktig mark, däribland alkärr, dammar och diken. De bakåtböjda violetta kronbladen kontrasterar till de gula hopstående ståndarna. Besksöta är flerårig och har ofta ett slingrande växtsätt, med vedartad stjälk nedtill. Det gör växten till en halvbuske, som kan bli upp till två meter lång.

Besksöta tillhör familjen potatisväxter, *Solanaceae*. Bären sitter i klasar och är iögonfallande vackert röda och lockande, men bjuder inte på någon gastronomisk upplevelse. De smakar som namnet lyder först sött sedan beskt, dessutom är bären giftiga.

Under medeltiden användes besksöta som ingrediens i häxdrycker. Traditionellt har den även använts för behandling av värk, såsom gikt och reumatism. Den har även använts mot skabb och kroniska hudsjukdomar. Än idag används extrakt ur stjälken i naturläkemedel för behandling av eksem. Även barken

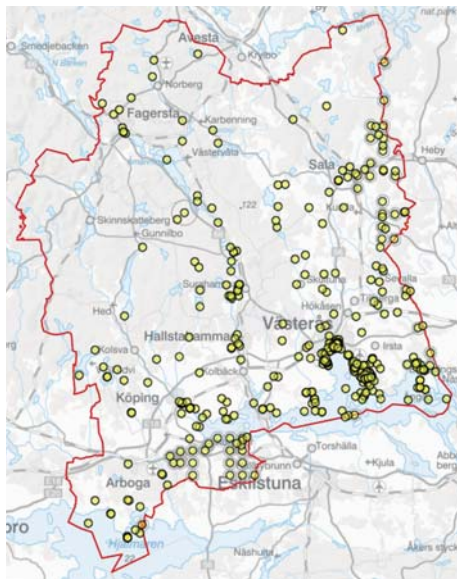
har använts, då för att nå en urindrivande, svett drivande och laxerande effekt.

Eftersom stjälkarna är sega har de kommit väl till pass vid korgarbeten. Utifrån detta skriver C.F. Nyman (1867–1868): ”På landet utgöra stjelkarne ett temligen allmänt husmedel”.

Den virtuella floran berättar, med Maberley (1987) som källa, att ”*farao Tutankhamons tredje kista lär ha varit dekorerad med bär av besksöta som var trädde på trådar av dadelpalmsblad*”.

Etymologi: Släktnamnet kommer av latinets *solis* med betydelsen solen. Artnamnet är bildat av latinets *dulcis*, som betyder söt, och *amarus*, som betyder beskt eller bitter.

Synonymer och äldre namn: Kvesved/quesved (syftande på stjälkarna), vivang, matledskvistar (Västergötland) ormbär (Östergötland, hållbär (Småland), villbär (Värmland), trullbär (Södermanland), trollbär, galnebär och hålbär

Liljekonvalj

Convallaria majalis

Familj: Sparrisväxter *Asparagaceae*

Liljekonvaljens vackra blomning i maj–juni sprider de mest ljuvliga dofter. Även de rödorange bären är vackra, men eftersom hela växten är giftig får de endast avnjutas med ögonen. Det har tidigare inte hindrat från användning som hjärtmedicin och för lindring av gikt.

I Svensk Flora (1755) skriver Carl von Linné: *"De levande blommornas doft är angenäm, de torkades narkotisk. Nyspulver av blommorna används mot snuva och fluss (inflammation)."*

Hoffberg (1792) skriver att växten *"är nog skarp, i synnerhet färsk at bruka inwärt, men purgerar, och beröms mot Conwulsioner: i snus förorsakar hon nysning: nyttjas derföre i nys-pulver"*.

Liljekonvalj är vanlig på väldränerad, gärna stenig, humusrik mark i stora delar av landet, undantaget fjälltrakterna. Växten är landskapsblomma i Gästrikland och nationalblomma i Finland.

*"Kung Liljekonvalje han sänker
sitt sorgsna hufvud så tungt och vekt,
och silfverhjälmén blänker
i sommarskymningen blekt."*

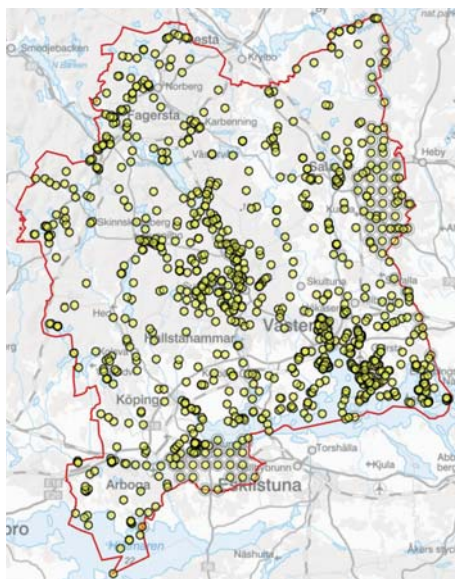
Ur Ströftåg i hembygden av Gustaf Fröding (Stänk och flikar, 1896)

Etymologi: Släktnamnet är latin för dalkjusa (trång dal). Artnamnet syftar på blomningstiden och kommer av latinet *maius* för maj. Den virtuella floran skriver att växtens svenska namn "är en försvenskning av 'lilium convallium' (dalarnas lilja)".

Synonymer och äldre namn: Liljekonvalje, majliljor, majblomster, bockblad (Götaland), glise-/glansblad, konvalje (Dalarna). Även förvirringar som lilikunningvall, kungvallar (Gotland), Lille Kong Valle (Västergötland).

Foto: Tina Nordberg

Ormbär

Paris quadrifolia

Familj: Nysrotsväxter *Melanthiaceae*

Foto: Tina Nordberg

Det är något trolskt över ormbär och dess svartblå iögonfallande bär. Bäret är giftigt, men i likhet med många andra oätliga växter har även ormbär använts i äldre tiders medicin. Exempelvis har saft av bären använts mot ögonsjukdomar. Ormbär har även använts för att motverka håll (mjälthugg), därav synonymen hållbär.

Växtplatsen får gärna vara genomsilad, fuktig, skuggig och mullrik. Ormbär förekommer över hela landet.

Det är uppenbart att ormbär berör. I svenska växternas naturhistoria (1868) hänvisar C.F. Nyman till Dybeck och berättar att man knappt kan förmå allmogen "att bryta ett stånd af den afskydda växten, ännu mindre att taga i handen dess bär". "Också är den känd under benämningar, som häntyda på 'den besynnerliga gröna blomman och det svartpliriga, vidriga bäret', såsom Trollbär, Ormbär, Soögon".

"Här står en samling ormbär; med sina fyra allvarliga blad, som har tycke av svävande vingar, finns det i denna ört något av mörk är-

keängel. Det svarta bäret eller ögat i mitten är infattat som en beckpärla. Ser man närmare på bäret liknar det en hornmina."

Ur I Gröna riken av Harry Martinson (Svärsmare och harkrank, 1937)

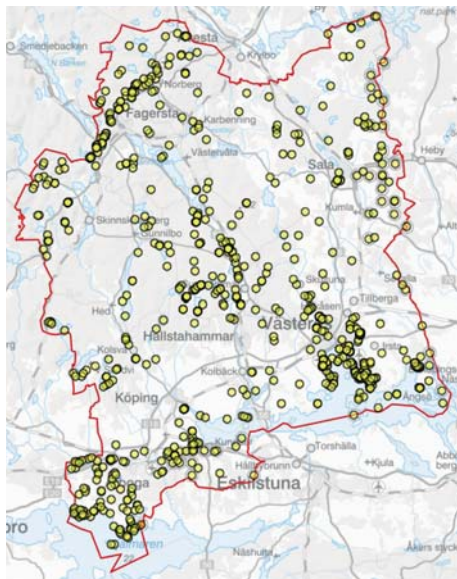
Etymologi: Släktnamnet kan syfta på latinets par i betydelsen lika, alternativt Paris, prins av Troja. I den senare förklaringen sägs hyllebladen visa Paris och de tre grekiska gudinnorna Hera, Afrodite och Athena, medan bäret symboliserar ett äpple, som nattens drottning Eris kastade in "till den skönaste" under ett bröllop mellan Peleus och Thetis.

Artnamnet är latin och betyder fyrbladig (*quattuor* = 4, *folium* = blad), men antalet kan variera.

Synonymer och äldre namn: Parört, trollbär, soögon (såsom ögat på en sugga), solögon (Västergötland), hållbär (Roslagen), bläcken, korsört (Blekinge).

Foto: Tina Nordberg

Svart trolldruva

Actaea spicata

Familj: Ranunkelväxter *Ranunculaceae*

Svart trolldruva är en flerårig ranunkelväxt, som förekommer över nästan hela landet. Den växer i frisk, näringsrik och gärna kalkhaltig mullmark, helst i skugga och med fördel där det är lite stenigt. Blomningstiden är maj–juni.

Bären, som är lite avlånga och glänsande svarta, bildar klasar i växtens topp. Bären är giftiga, precis som resten av växten. Svart trolldruva innehåller bland annat protoanemonin, ett ämne som kan ge magbesvär och orsaka sveda i mun och svalg.

Den virtuella floran citerar Hoffberg (1792), som uppger att bärsaften tillsammans med alun kan användas för att tillverka svart bläck. Hoffberg skriver också att roten ”tillredd som gröt lagd på körtel-hårigheter,

säges fördela dem”, likaså att ”stark soppa af smått skurne rötter fördrivefwer wägg-ohyra”.

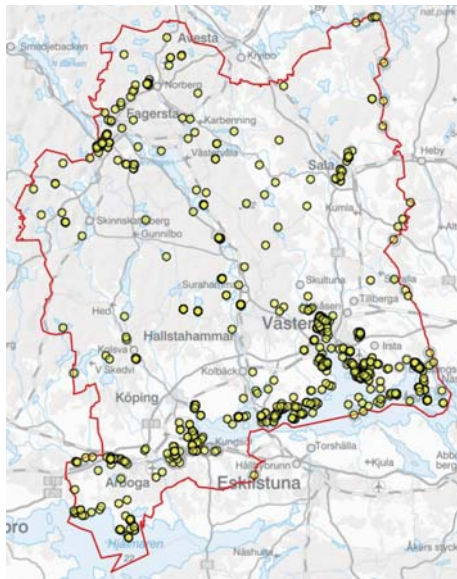
Linné (1755) beskriver trolldruva stinkande och fränstötande. Dock beskriver han roten som ”*verksam vid känslolöshet, men bör användas med försiktighet*”.

Etymologi: Släktnamnet kommer från grekiskan och betyder fläder, syftande på likheten med denna. Artnamnet kommer av latinets *spica*, som betyder ax, vilket syftar på den samlade blomställningen.

Synonymer och äldre namn: Paddört (har ansetts vara uppskattad av paddor och grodor), paddbär, trollbär (Hälsingland), iktebär (Gästrikland), hundbär (Västerbotten).

Foto: Tina Nordberg

Tibast

Daphne mezereum

Familj: Tibastväxter *Thymelaeaceae*

Foto: Tina Nordberg

Med sina rödvioletta och väldoftande blommor på bar kvist signalerar tibast att vintern är slut, även om snön ännu ligger kvar. Tibast är således en riktig tuffing. Det är den även i andra bemärkelser, för hur insmickrande blommorna, senare även dess klarröda frukter, än må vara så är den bäst att bara betrakta. Hela växten är nämligen giftig och artnamnet lär betyda dödande. Däremot är det vissa fåglar förunnat att kunna äta av bären.

Tibast förekommer sällsynt över i stort sett hela landet. Växten föredrar halvkuggiga,

näringsrika och mullrika skogar och lundar. Det får gärna vara lite stenig mark.

Enligt grekisk mytologi var Daphne en blyg vacker nymf, som guden Apollon blev alldeles betagen i. För att skydda Daphne från Apollon lät andra gudar förvandla henne till ett lagerbärsträd, daphne på latin. Lagerbärsträdets blad liknar tibastens, så Carl von Linné tyckte att Dapne passade bra som namn på tibastsläktet.

Förr har barken av tibast använts mot en mängd åkommor, däribland gikt, tandvärk, kräft- och rötsår och körtelsvullnader. Nyss avdragen bark har även använts för att lägga på ormbett. Barken (*Cortex Mezerei*) blötlagd i ättika användes förr som utvärtes medel mot bland annat gikt.

”Det svävar en vällukt mellan hasselbuskarna. Vi upptäcker snart dess ursprung – tibast – den brinnande busken i vår tidiga, bleka vår. I denna skog är den ymnig; åter och åter lyser den violett i hasselskuggan, en oväntad blomning här och nu.”

Ur *De stora öarna i Östersjön* av Carl Fries (1964).

Etymologi: I grekisk mytologi var Daphne en källnymf, dotter till flodguden Ladons. Artnamnet kommer av persiska *mazaryun*, som betyder tibast eller barken av tibast. Ursprunget till detta kan vara det arabisk-persiska ordet *mazeriyn*, med betydelsen döda. *Mezereum* är tibast på medeltidslatin.

Synonymer och äldre namn: Källarhals/källerhals, tysved, tived, tistbast (Hälsingland), tisbast, tivilbast/tivelbast/divelbast (djefvulsbast), kivitbast (Roslagen), tjurbast (Värmland), tivebark (Jämtland), tirsbastan, pepparträd.

Utbredningskarta, se sidan 7.

Gullhavre äntligen åter i länet

Av Bengt Stridh

Lars Woxberg och jag grävde guld vid Hedensberg nordost om Västerås den 14 juni. Vi hade valt ut en atlasruta med relativt få fynd för att vara nära Västerås och tänkte komplettera den. Våra insatser startade vid vägkorset norr om Hedensberg och vi gick längs vägarna åt alla fyra håll.

Västerut växte en mycket grov och gammal oxel. Söder om den vägen fanns även blommande parksmultron. Där stod även ett obekant gräs, som lite senare även sågs norr om vägen. Det hade långa borst i vippan. Tanken gick först till åkerkösa, men den har ändå längre borst och vippans form stämde inte. Lentätel *Holcus mollis*? Nja, fel stuk på vippan och ledknutarna var inte håriga som de ska vara på lentätel. Däremot var bladens ovasida långhåriga. Snärpet var en till två millimeter och fransigt i toppen. Jag tog med ett strå hem och efter att ha bläddrat igenom gräsen i Nordens flora fick jag det till gullhavre *Trisetum flavescens*.

Inga nutida fynd finns i Artportalen i Västmanland av gullhavre i Västmanland. Ulf Malmgren skriver i Västmanlands flora (1982) att senaste fyndet är från 1958 i landskapet Västmanland och anger intressant nog (vilket vi inte visste på plats): "*Tillberga S Hedensberg. Väglänt vid vägkorset, talrik 1950 (Almq. S) ... Förgäves eftersökt av mig 1977, 78 och 79.*" och han har därför ansett den som utgången där. Men det visade sig att gullhavre finns kvar fortfarande!

Malmgren skriver också "*Först oavsiktligt vallfröspridd, sedan införd med gräsfö för andra ändamål*". Nordens flora skriver att gullhavre är från kontinentala Europa – Centralasien.

Upptäckte när jag satt och skrev detta att Malmgren även anger att raklosta *Bromus erectus* påträffades av Almqvist på samma plats 1950, även den ansedd som utgången av Malmgren. Raklosta har inget fynd efter 1980 i Västmanland. Men kan finnas anledning att hålla utkik även efter den vid nya besök på platsen.

Artportalens rapporter av gullhavre i Sverige år 1900–2020.
Karta uttagen 2020-11-14.

Enligt Den virtuella floran
skiljs gullhavre från andra
svenska gräs "genom
tämigen små och vackert
glänsande småax med tre
tunna borst".

Årsmötesutflykt i Salas kalkrika marker

Av Einar Marklund

Årets årsmöte gick av stapeln den 20 september, åtskilligt försenat till följd av pandemin. Efter det covid-säkrade mötet utomhus men under tak i Sala Folkets Park fick mötesdeltagarna stifta bekantskap med den rika naturen kring Sala gruva, dels i skogen vid Kolarhagen med rariteter som fältgentiana *Gentianella campestris* subsp. *campestris*, trådfräken *Equisetum scirpoides* och skogs-knipprot *Epipactis helleborine*, dels i södra delen av området norr om Finntorpsbrottet där artlistan trots årstiden blev lång.

Enstaka plantor av knutnarv *Sagina nodosa* och harmynta *Clinopodium acinos* blommade fortfarande. Rosetter av majviva *Primula farinosa* var det gott om och smalfräken *Equisetum variegatum* kunde ses på

flera ställen. Flera arter kalkmossor kunde beskådas och ett visst uppseende väckte lysande orangegula fläckar av guldfärgsalg *Trentepohlia aurea*, en trådformig luftlevande alg som trivs på kalksten. Den är liksom sina släktingar rödfärgsalg *Trentepohlia umbrina* på trädstammar och violstensalg *Trentepohlia jolithus* på urbergsblock trots namnet en grönalg. Men området ska naturligtvis helst besökas på våren och försommaren när blomsterprakten är imponerande på hållarna med förutom majviva även bland annat rosettjungfrulin *Polygala amarella*, hällebräcka *Saxifraga osloënsis* och vårfingerört *Potentilla crantzii* – en tid då även mosippan *Pulsatilla vernalis* blommar i kalktallskogen.

Kalkkammosa *Ctenidium molluscum*. Kohagen. Den finns här och var, men inte överallt, på lite fuktigare kalkhällar i Sala. Foto: Jan Petersson

Kruskalkmossa *Tortella tortuosa*. Kolarhagen. En karaktärsart för kalkklippor och -hällar. Arten har fått sitt namn av att den i torr tillstånd får starkt vridna och krusiga blad. Foto: Bengt Stridh

Nyfiket botaniserande i Finntorpsbrottet, strax sydväst om Sala. Foto: Jan Petersson

Plyschmossa *Ditrichum flexicaule*. Kolarhagen.
Foto: Bengt Stridh

Bladrosetter av majviva *Primula farinosa*. Finntorpsbrottet.
Foto: Bengt Stridh

Räffelmossa *Aulacomnium palustre*. Kolarhagen. En ganska vanlig art, med räfflade blad, i fuktiga, lite rikare miljöer, men den är inte kalkkrävande. Foto: Jan Petersson

En ny generation av hällebräcka *Saxifraga osloënsis* under uppväxt vid Finntorpsbrottet. Foto: Bengt Stridh

Sen fältgentiana *Gentianella campestris* var. *campestris*.
Kolarhagen. Foto: Bengt Stridh

Smalfräken *Equisetum variegatum*.
Finntorpsbrottet. Foto: Jan Petersson

Guldfärgsalg *Trentepohlia aurea*. Finntorpsbrottet. Foto: Bengt Stridh

Harmynta *Clinopodium acinos*. Finntorpsbrottet. Foto: Jan Petersson

Inför fortsatt kalkbrytning i Finntorpsbrottet avbanade man ett område norr om brottet. När kalkbrytningen upphörde blev det avbanade området en alvarliknande miljö, perfekt för flora och fauna knuten till hållmarker och hållkar på kalk. Foto: Jan Petersson

Smalkaveldun *Typha angustifolia*. Finntorpsbrottet.
Foto: Jan Petersson

Bållevermossan kalklungmossa *Preissia quadrata*. Finntorpsbrottet. På bilden ses också en skorpionmossa *Scorpidium* sp. med klolikt böjda blad. Båda är strikt kalkkrävande i våra trakter. Foto: Jan Petersson

Urgammal dolomitmarmor ger artrikedom i Sala

Uralkstenen i Sala är 1,9 miljarder år gammal. Det är en metamorf bergart, dolomitmarmor, omvandlad genom vulkanisk verksamhet, till skillnad från merparten av kalkstenen i Sverige som är sedimentär och yngre än 500 miljoner år.

Dolomitmarmor är värdbergart för malmen i Sala silvergruva. Den innehåller fossila stromatoliter, mineralklumpar bildade av bak-

terier, till skillnad från den sedimentära kalkstenen som har ett rikt inslag av andra fossiler, bläckfiskar med mera.

Kalkstenen ger upphov till en rik och för länet ovanlig flora och fauna. Många är de botanister som under årens lopp vandrat kring gruvan och kalkbrotten. De stora värdena i kalktallskogarna, hållmarkerna och rikkärren har också uppmärk-

sammats såväl nationellt som internationellt.

En betydande del av området är utpekad som Natura 2000-område och en särskild bevarandeplan har upprättats enligt EU:s art- och habitatdirektiv. I området finns ett par naturreservat, Mergölens naturreservat och Aspenstorps naturreservat.

Einar Marklund

Grusbräcka på Västerås bangård

Av Bengt Stridh

Efter inhandlande av nya anteckningsböcker ställdes kosan till Västerås hamn och Västerås västra bangård den 13 juni. Taklosta *Anisantha tectorum* (ny lokal med flera grupper), luddlosta *Bromus hordeaceus*, rågvallmo *Papaver dubium* (minst 100 bland järnvägsspår, men inga blommande, kan vara talrikaste fyndet rapporterat i Artportalen för Västmanland), tysklönn *Acer pseudoplatanus*, tulkört *Vincetoxicum hirundinaria*, svartkämpar *Plantago lanceolata*, palsternacka *Pastinaca sativa*, sandtrav *Arabidopsis arenosa* och strimsporre *Linaria repens* var bland de roliga arterna.

Bland bangårdens järnvägsspår sågs på lite avstånd ett brunrött långt fält. Förstod inte vad det kunde vara så det fick bli en be-

siktning. Grusbräcka *Saxifraga tridactylites*! Många hundra, kanske bortåt 1000 plantor, längs en sträcka på minst 80 meter. Minst sagt överraskande. Kanske första fyndet av grusbräcka i länet i nutid. Det ger också tankarna att den kan finnas på flera järnvägslokaler, men de är tyvärr svårtillgängliga så det blir svårt att verifiera.

Det finns bara ett tidigare fynd av grusbräcka i Artportalen i Västmanlands län. Från Stora Stampers (Solbohöllarna) i Sala anges ett odokumenterat fynd av grusbräcka 12 juli 2012 från ett projekt "Gräsmarksuppföljning", som saknar beskrivning i Artportalen. Observatör saknas tyvärr så oklart vem som gjort fyndet. Då det är en känd lokal för hällebräcka *Saxifraga osloënsis* och bara grus-

Brunrött fält av grusbräcka längs med järnvägsspår på Västerås bangård.

Grusbräcka är ettårig och kan bli drygt en decimeter hög. Kronbladen är kortare hos hällebräcka än hos grusbräcka.

bräcka är rapporterad denna dag från denna lokal kan det vara en felrapportering.

I Västmanlands flora (1982) refererar Ulf Malmgren till "obelagda utsagor", enligt honom själv mer eller mindre säkra, som berättar om fynd av grusbräcka från Solbohöllarna nära Stampers och Kullsbohöllarna i Sala under första halvan av 1970-talet. Därför kan det finnas skäl att ha grusbräcka i åtanke

vid besök på dessa lokaler. Malmgren noterar dock att "På båda (lokalerna) förekommer *S. osloënsis*, varför viss möjlighet till förväxling fanns". Det finns även ett äldre fynd från Västerås 1937 nordost om Tunby, men där kunde den inte återfinnas av Malmgren 1977–1978 vid nuvarande Önsta-Gryta, på "obetydligt kalkstensförande bergsknalle".

Blad och stjälk är körtelhåriga och ofta rödaktiga. Basalbladen, som vissnar bort tidigt, är hela till skillnad från den snarlika hällebräcka som har en bladrosett av tre- till femflikade blad.

Varningstriangel i Artportalen

Av Bengt Stridh

När man rapporterar fynd av kärlväxter i Artportalen dyker det ibland upp gula varningstrianglar framför artnamnet. Det är fynd som saknas i Artportalens provinskatalog.

I vårt fall är provinsen landskapet Västmanland. Ett exempel är ett fynd av stenkyndel *Clinopodium nepeta* som gjordes i Västerås 21 juli år av Lars Woxberg och jag. Det var första fyndet av stenkyndel i Västmanland som lagts in i Artportalen och det gav en gul varningstriangel framför artnamnet, som ses när man granskar fyndet innan man publicerar det. Stenkyndel fick därmed också en röd färgmarkering i Artportalens provinskatalog, vilket betyder att fynd finns i Artportalen, men att den inte är noterad i provinskatalogen.

För att en art ska bli noterad i provinskatalogen måste fyndet godkännas vid en validering, som endera görs av en person som har rollen validerare i provinsen eller av en extern validerare. När ett fynd är godkänt kan det därefter föras in i provinskatalogen. Provinskatalogens uppdateringar hanterades tidigare av nu framlidne Thomas Karlsson. Hur uppdateringar av provinskatalogen ska göras i framtiden är under utredning.

För fynd som ger varningstriangel krävs en dokumentation av fyndet för att det ska gå att validera som godkänt i Artportalen.

Helst i form av belägg och foto eller om det inte går att ta belägg (exempelvis för fridlysta eller mycket sällsynta arter med en liten numerär på lokalen) åtminstone i form av foto. En svårighet med foton är att de inte säkert räcker för att kunna göra en säker artbestämning, vilket ofta gäller för kulturspridda arter. Om man även anger biotop och anger viktiga karaktärer i kommentarsfältet kan det vara till hjälp vid valideringen.

Det finns även variant med blå cirkel med utropstecken. Det är fynd där det bara finns äldre uppgifter från en provins enligt provinskatalogen och där en dokumentation av fyndet önskas.

Fynd utan dokumentation går inte att bedöma och därför kan valideringen bli "Underkänd" om det bedöms som ett osannolikt fynd, eller "Ej möjlig att validera" om dokumentation saknas eller är otillräcklig men fyndet bedöms som möjligt. Ett annat alternativ är att fyndet lämnas som

● Stenkyndel *Clinopodium nepeta*

Sk Bl Sm Ol Go Ha Bo Ds Vg Na Oj Sd Up Vs Vr

Symboler före artnamn

- Arten saknas i provinskatalogen
- Arten är inlagd i provinskatalogen

Färger i tabellen

- X Noterad i provinskatalogen, ännu inga fynd i Artportalen
- X Fynd i Artportalen och noterad i provinskatalogen
- X Fynd i Artportalen, ej noterad i provinskatalogen
- X Godkända fynd i Artportalen, noterad i provinskatalogen
- X Godkända fynd i Artportalen, ej noterad i provinskatalogen

Symboler och färger anger artens status i provinskatalogen.

Art	Antal	Ålder/stadium	Aktivitet	Fyndplats
☐ Stenkyndel 	2 plantor/tuvor	blomning		Angkraftverket, Kraftverksgatan, Vä

Ändra

Valideringsregler

Fyndstatus

Förekomst: Ej noterad
Område: Västmanland
Beskrivning: Växten är inte, eller bara osäkert, noterad från floraprovinnsen enligt ArtDatabankens provinskatalog. – Dokumentera fyndet med belägg (helst) eller foto. Lägg in foto i Artportalen och ange under Samling var belägg finns.
Giltighetsperiod: 1900-01-01 - 2022-12-31
Uppdaterad: 2020-07-10

Varningstriangeln innebär att det krävs dokumentation för att fyndet ska kunna valideras i Artportalen, helst i form av belägg.

Art	Antal	Ålder/stadium	Aktivitet
☐ Stortimjan VU	noterad	blomning	

Ändra

Valideringsregler

Fyndstatus

Förekomst: Noterad
Område: Västmanland
Beskrivning: Det finns bara äldre uppgifter om denna växt från floraprovinnsen enligt ArtDatabankens provinskatalog. – Dokumentera fyndet med belägg (helst) eller foto. Lägg in foto i Artportalen och ange under Samling var belägg finns.
Giltighetsperiod: 1900-01-01 - 2022-12-31
Uppdaterad: 2020-07-10

En blå cirkel med utropstecken berättar att det i provinskatalogen endast finns äldre uppgifter om arten i provinsen. Därför önskas ny dokumentation av fyndet.

ovaliderat om det inte går att bedöma. Om jag gör valideringen "Underkänd" eller "Ej möjligt att validera" skickar jag ett meddelande till rapportören med en fråga om dokumentation av fyndet. Om det senare kommer dokumentation som gör att fyndet kan godkännas kan valideringen ändras.

Som validerare har jag bytt strategi under året och gör oftare valideringen baserad enbart på den information som finns i Artportalen. Tidigare har ett meddelande

skickats till rapportören med fråga om dokumentation och om annan info finns om fyndet. Det har nästan aldrig varit fallet att dokumentation finns och det har dessutom varit en tidsödande process då det inte är säkert att det kommer något svar från rapportören eller att det tar lång tid att få ett svar. Det har gjort att det varit trögt att få till ett avslut på ett valideringsärende, vilket gett en kö av valideringsärenden som är svår att administrera i Artportalens valideringsfunk-

tion. Genom att basera valideringen på den information som finns i Artportalen vid valideringstillfället går det mycket snabbare att få ett avslut på valideringsärendet. Det ger också en tydligare signal till rapportörer att om dokumentation saknas kan fyndet inte godkännas vid en validering.

Underkända fynd finns kvar i Artportalen men visas inte vid en normal sökning. Det går att söka efter underkända fynd genom att i sökformuläret i Artportalen kryssa i "Inkludera underkända fynd i sökningen" eller att man under "Valideringsstatus" väljer

"Underkänd". Fynd av typen "Ej möjlig att validera" får ett frågetecken framför artnamnet. Även sådana fynd är sökbara genom att under "Valideringsstatus" välja "Kan inte valideras" (av någon anledning är det inte samma benämning i sökformuläret som när valideringen görs).

Sensmoral blir att det är viktigt att man som rapportör dokumenterar fynd av nya och sällsynta arter för en provins, liksom för svårbestämda arter. Det ger möjlighet till en kvalitetssäkring som är till nytta för användare av Artportalen.

Stenkyndel. Ångkraftverket,
Kraftverksgatan, Västerås, 2020-07-21.

Fältguide om ängssvampar

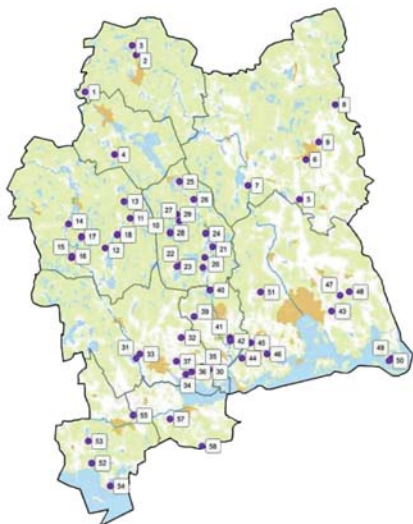
Länsstyrelsen i Dalarna publicerade i somras ”Ängssvampar i Dalarna – fältguide för svampar i magra gräsmarker”. Fältguiden behandlar bland annat vaxskivlingar, rödskivlingar, jordtungor och fingersvampar som finns i Dalarnas välhävda gamla fodermarker.

I Sverige finns 153 arter av ängssvampar, varav 111 är hittade i Dalarna. Fältguiden, som säkert är mycket användbar även i Västmanland, kan antingen laddas ner från webben eller beställas via Länsstyrelsen i Dalarna.

För den som är intresserad av ängssvampar kan även rekommenderas rapporten ”Inventering av ängssvampar i Västmanland” utgiven av länsstyrelsen i Västmanland 2017, författad av Tom Sävström. Det är en diger rapport på 166 sidor som redovisar resultatet av svampinventeringar utförda 2009 av Ralf Lundmark och under 2015–2016 av Tom Sävström. Rapportens karta (se nedan) uppvisar 58 inventerade lokaler i Västmanlands län.

Publikationen kan laddas ner från Länsstyrelsen i Västmanland.

Bengt Stridh

Ut och inventera åkerogräs – markernas

Av Sebastian Sundberg & Jan Y. Andersson

Under åren 2021–2023 genomför Svenska Botaniska Föreningen i samarbete med SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, en nationell åkerogräsinventering. Detta då vi vet ganska lite om hur utvecklingen ser ut hos dessa åkermarkernas anarkister.

Åkergräsen utgör en ofta bortglömd men viktig del av odlingslandskapets biologiska mångfald, för sin egen skull men också för andra organismer, inte minst blombesökande insekter.

Omfattande åkerskanter

Det finns mycket åkerkant i Sverige: 629 554 692 meter, vilket motsvarar 15,7 varv runt jorden. Med en meters bredd blir det en yta på hela 630 kvadratkilometer!

Åtgärdsprogram

Vi vet att många åkerogräs har minskat kraftigt under 1900-talet till följd av effektiv frörensning, besprutning och mer tätväxande grödor. Detta ledde till att det sedan 2007 finns ett åtgärdsprogram för hotade åkerogräs (Kloth 2007). Av 138 taxa som till stor del är knutna till åkermarker är en fjärdedel (35) idag rödlistade.

Färre allmogeåkrar

Åkergräsen uppmärksammades redan i slutet av 1900-talet genom flera studier och inrättande av så kallade allmogeåkrar – åkrar som odlas enligt gamla metoder med äldre och mer ursprungliga sorter av grödor. Antalet allmogeåkrar har dock minskat successivt

Två ogräsarter som kan kräva en närmare titt för att skilja dem åt: småsnärjmåra *Galium spurium* subsp. *vaillantii* (vänster) och snärjmåra *Galium aparine* (höger). Småsnärjmåran har mindre, gröna blommor, smalare blad med längre uddspets samt har mindre frukter. Den är rödlistad som nära hotad (NT) eftersom den verkar ha minskat kraftigt. Foto: Sebastian Sundberg

viktiga och ofta förbisedda anarkister

och antalet som har brukats kontinuerligt sedan dess är nog färre än tio i hela landet nu. I bland annat Danmark, Finland och Storbritannien har nationella åkerogräs-inventeringar gjorts men ännu inte i Sverige (se bl.a. Andreassen m.fl. 1996).

Ökad förståelse

Målet med inventeringen är att vi ska få ett bättre grepp om åkerogräsens mängd och utbredning idag, deras relation till olika grödor, odlingsform (konventionell eller ekologisk) och jordtyp, vilken sedan utgör grunden för framtida återinventeringar. Kommer det in nya åkerogräs med nya grödor och ett varmare klimat? Finns det ytterligare arter eller underarter som minskar kraftigt, som blir rödlistade och har behov av uppmärksamhet?

Målet är att vi ska samla in data från 1 000 åkerteigar, med god representativitet för hela Sveriges åkerareal.

Enkel metod

Metoden för inventeringen är ganska enkel: det handlar om att inventera vilka arter (och underarter) samt ungefär hur många ogräsplanter som växer i en 100 meter lång och en meter bred sträcka längs åkerkanten. Inventeringen görs lämpligen från slutet av juni till början av augusti. Vallodlingar ingår inte.

Inventeringen är uppdelad i två spår: ett prioriterat där det finns förvalda 2x2-kilometersrutor var 25:e kilometer, samt ett fritt där du kan välja vilken åker som helst.

Det prioriterade spåret ger en bättre statistisk representativitet, medan det fria kan ge bättre kunskap om vad som växer tillsammans med ovanligare grödor. Det enda som

krävs är att du har ett konto i Artportalen och att du anmäler ditt deltagande i projektet till någon av oss för att bli medlem. Att inventera en åkerkant tar 30–60 minuter för en van inventerare, men kan ta lite längre tid om du är ovan då det är viktigt att artbestämningarna blir korrekta. Sedan är det viktigt att du rapporterar ganska omgående så att din insats syns och ingen annan inventerar samma teg i onödan.

Som medlem i projektet kan du på Artportalens rapporteringssida se var de prioriterade områdena finns och vilka åkerteigar som odlas ekologiskt (Figur 1). Det är även möjligt att rapportera direkt i fält genom checklisterapportering i din mobiltelefon.

Kommuniceras löpande

Vi planerar att ordna en sida med löpande information om projektet på SBF:s webbplats. Där du även kan ladda ner mer detaljerade instruktioner, fältprotokoll/checklista och artlistor (inklusive vilka svårbestämda taxa som det är beläggstvång på). Dessutom kommer projektet ha en Facebookgrupp där du kan ställa frågor och diskutera med andra inventerare.

Det är lätt att låta sig fångas av inventeringsarbetet. Bra byxor och skor rekommenderas. Foto: Karl Soler Kinnerbäck

Gott om litteratur

Det finns gott om bestämningslitteratur, utöver standardflororna, där exempelvis Fogelfors (2006), med nycklar till åkerogräsens groddplanter, kan rekommenderas och laddas ned fritt. För artbestämningsproblem kan du även vända dig till Facebookgrupperna Vilken växt eller Los Adventivos. Projektet kommer att uppdatera och redovisa översiktliga resultat efter varje fältsäsong.

Efter 2023 kommer vi göra en större sammanställning och vetenskaplig analys i samarbete med forskare på SLU.

Regionala satsningar?

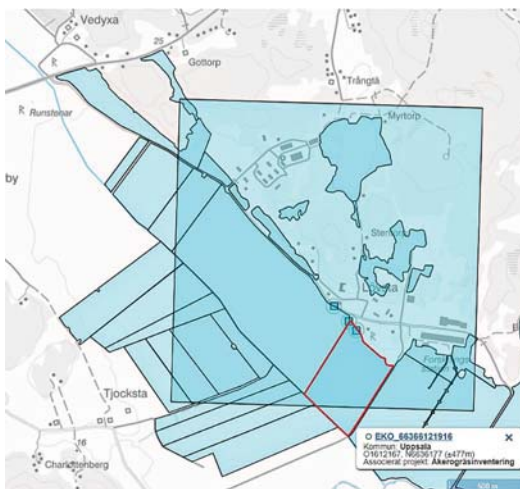
Vår förhoppning är att detta projekt även ska inspirera till initiativ i de regionala föreningarna, som excursioner till åkrar samt anordnandet av bestämningsträffar mot slutet av säsongen. Detta blir även ett test av hur väl nationella, ideella insatser fungerar och som kan leda till nya inventeringar i SBF:s regi framöver (som komplement till Årets växt), och kan på så sätt fylla tomrummet efter avslutade provinsflorainventeringar!

Så, varmt välkommen ut i åkerkanten i vår och sommar!

Tack till:

Karl Soler Kinnerbäck, som hjälpte till med fälttesterna under sin praktik hos SLU Artdatabanken sommaren 2020.

Sofie Wikberg som gjorde GIS-arbetet för kartfunktionen.

Figur 1. Kartutsnitt med en prioriterad 2x2-kilometeryta sydost om Uppsala, information om en specifik ekologiskt odlad teg (röd, odlad), samt läget för tre testinventerade sträckor (små kvadrater). De prioriterade ytorna finns utplacerade var 25:e kilometer över landet. Denna karta kan fås fram av den som är inloggad i Artportalen, är medlem och har markerat projekt Åkerogräsinventering i rapportformuläret. Underlagskarta: Lantmäteriet nedtonad.

Referenser och litteraturtips

Andreasen, C., Stryhn, H. & Streibig, J.C. 1996. Decline of the flora in Danish arable fields. *Journal of Applied Ecology* 33: 619–626.

Fogelfors, H. 2006. Åkerogräs i Sverige. Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala. http://ograsradgivaren.slu.se/page/dokument/Akerogras_nyckel.PDF

Fröberg, L. 2010. Inventering av åkerogräs i Blekinge 2006. Länsstyrelsen Blekinge län, Rapport 2010:04. <https://www.lansstyrelsen.se/blekinge/tjanster/publikationer/2010/20104-inventering-av-akerogras-i-blekinge-2006.html>

Kloth, J.-H. 2007. Åtgärdsprogram för bevarande av hotade åkerogräs. Naturvårdsverket Rapport 5659. <http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-5659-X.pdf>

Vill du vara med?

Kontakta någon av oss för mer information och anmälan:

sebastian.sundberg@slu.se

jan.andersson@svenskbotanik.se

Spännande svampfynd i november

Bengt Stridh

Den 1 november besökte jag Norra Borgen, Gäddeholm, ett område där kommunen har byggplaner. I den södra delen finns en fin ädellövskog med bland annat skogsek *Quercus robur*, hassel *Corylus avellana* och blåsippa *Hepatica nobilis*.

Vid basen av en grov ek växte en snygg och en hos oss sällsynt svamp. Det var rosa rättikhätta *Mycena rosea* och *Mycena maculata* (svenskt namn saknas).

Den senare har bara ett tidigare fynd från 1973 i Västmanlands län och landskap som är inlagt i Artportalen.

Under eken växte även pudrad trattskepling *Clitocybe nebularis*, se nästa sida.

Kunniga följare på föreningens Facebooksida hjälpte mig att få rätt namn på svamparna.

Rosa rättikhätta *Mycena rosea*.

Mycena maculata överraskade stort. Artportalen har endast ett tidigare fynd av arten i Västmanlands län och landskap (1973).

Pudrad trattskeivling *Clitocybe nebularis*. Norra Borgen, Gäddeholm, 2020-11-01. Foto: Bengt Stridh

Vad vill du läsa om i nästa Blåsippan?

*Hör av dig till
Blåsippans redaktion:*

blasisppan@yahoo.com

Jan Petersson
070-687 65 31

Tina Nordberg
070-303 16 10

Nästa Blåsippan kommer ut våren 2021. Manusstopp 15 april.

FOTOsyntesen

Här kan du dela med dig av dina bilder som har med botanik och naturupplevelser att göra! Skriv vad bilden föreställer samt var och när den är fotograferad. Genom att skicka in bilden godkänner

du att BFIV får publicera den i Blåsippan samt på föreningens webbplats och Facebooksida. Du får förstås gärna skicka flera bilder. Skicka i högupplöst originalformat till: blasippan@yahoo.com

Backlök, *Allium oleraceum*. Tibble, 2020-07-11. Foto: Bengt Stridh

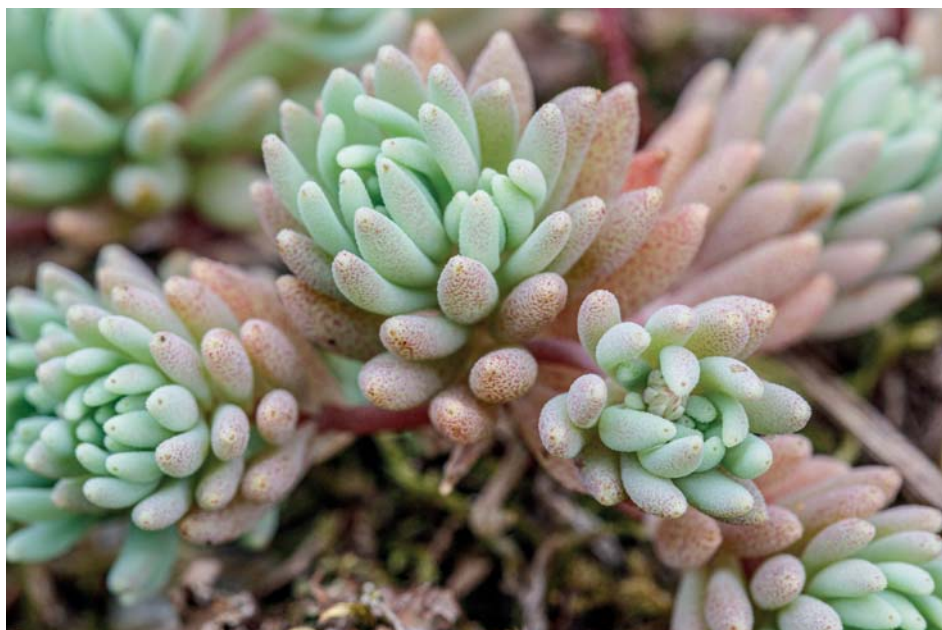
Korskovall, *Melampyrum cristatum*. Rudöklippan, 2020-08-23. Foto: Bengt Stridh

Kråkvicker, vit, *Vicia cracca*. Backahagen, 2020-07-20. Foto: Bengt Stridh

Jungfrulin, *Polygala vulgaris*. Fagerhult, 2020-05-30. Foto: Jan Petersson

Blek fetknopp, *Sedum hispanicum*. Vätterskoga, 2020-08-29. Foto: Bengt Stridh

Föreningen för dig med intresse för botanik i Västmanlands län

Vårt syfte är att främja utbytet av erfarenheter och kunskaper mellan medlemmarna, öka intresset för och kunskapen om botanik i Västmanlands län, verka för skydd och vård av hotade arter och växtmiljöer samt inventera länets växter och svampar. Det gör vi genom kurser, utflykter, inventeringar och föredrag. Välkommen!

Medlemsavgift 2021

Medlemskap i föreningen erhålles genom att betala medlemsavgiften som är 150 kronor per person och 200 kronor för hel familj på bankgiro 308–6865. Om du betalar med inbetalningskort meddela också ditt namn och din e-postadress på inbetalningskortet.

Ny e-postadress?

Glöm inte att skicka din nya e-postadress till vår kassör Kenneth Nordberg, e-post: pkenneth.nordberg@gmail.com

Vi mejlar inbjudningar, påminnelser med mera under året.

Webbplats: www.bfiv.se

Vi ses även på Facebook!

Sök på Vilda växter i Västmanland och gå med i gruppen.

Styrelse vald 2020

Bengt Stridh, ordförande
Gäddeholm 73, 725 97 Västerås
070–532 30 67, stridh.bengt@telia.com

Ann-Christin (Tina) Nordberg, vice ordförande
Våsjö skola, 731 13 Kolsva
070–303 16 10,
tina_nordberg@hotmail.com

Bo Eriksson, sekreterare
Aspvretsvägen 4, 733 60 Västerfärnebo
0224–74 01 12, 070–510 57 21
fagelbo45@gmail.com

Kenneth Nordberg, kassör
Våsjö skola, 731 13 Kolsva
073–934 82 85,
pkenneth.nordberg@gmail.com

Einar Marklund, Surahammar
073–783 68 40,
einar.marklund@bredband.net

Tommy Abrahamsson, Västerfärnebo,
073–045 09 18, matsers@live.se

Valberedning:

Seppo Ormiskangas, sammankallande
Ängelsberg, 0223–302 16

Hans Klinga, Köping, 0221–214 55

Revisor: Lars Gustavsson

Revisorssuppleant: Sylva Arnell

Återkommande citerade källor i Blåsippans artiklar

Utbredningskartor:

Artportalen, <http://www.artportalen.se/>

Artkaraktärer och växtplats:

Mossberg, Bo, och Stenberg, Lennart. 2018.

Nordens Flora. Stockholm: Bonnier Fakta.

Malmgren, Ulf. 1982. *Västmanlands Flora*. Stockholm: Forskningsrådets förlagstjänst

Etymologi och användning:

Corneliuson, Jens. 2000. *Växternas namn*. 2. uppl. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Linné, Carl von. 1986. *Svensk Flora*. Stockholm: Forum.

(Originalalets titel: *Flora svecica*, utgiven av Lars Salvius, Stockholm, 1755)

Den virtuella floran, <http://linnaeus.nrm.se/flora/>

Wikipedia, <http://sv.wikipedia.org/wiki/>

Lingon *Vaccinium vitis-idaea*. Höksta, 2019-09-17. Foto: Jan Petersson

www.bfiv.se